
VI VÄKIVALTA JA APUUN TURVAUTUMINEN

Juha Kääriäinen

1 Avun tarve, avun piiriin hakeutuminen ja kokemukset apua tarjoavista instituutioista

Edellisissä luvuissa on tarkasteltu naisiin kohdistuvan väkivallan seurauksia ja havaittu niiden olevan moninaisia vakavista fyysisistä vammoista erilaisiin henkisiin kärsimyksiin, joista osa voi olla vakavia, osa lieviä. Vammojen vakavuusasteen lisäksi tuen tarpeeseen vaikuttaa huomattavasti se, kuinka lähellä ajallisesti väkivaltatilannetta ollaan tai kuinka pitkäkestoisesta väkivallasta on kysymys. Pahoinpitelytilanteessa tarvitaan fyysistä suojelua, välittömästi sen jälkeen lääketieteellistä hoitoa ja mahdollisesti pitkäänkin tämän jälkeen psyykkistä tukea. Lisäksi kertaluontoinen väkivaltatilanne poikkeaa seurauksiltaan pitkäkestoisesta väkivallasta. Tavallisesti sellaiset väkivaltatilanteet, joissa tekijä on uhrille tuntematon, ovat kertaluontoisia. Sen sijaan parisuhdeväkivalta on tyypillisesti pitkäkestoisia, usein vuosia jatkunutta. Muun muassa näiden seikkojen vuoksi väkivallan uhriksi joutuneiden naisten kokemukset avun tarpeesta vaihtelevat. Tässä luvussa on tarkoituksena kuvaila väkivaltaa kohdanneiden naisten kokemaa avun tarvetta, avun piiriin hakeutumista ja kokemuksia erilaisista apua ja tukea tarjoavista instituutioista. Empiirinen analyysi perustuu pääosin nyt tehdyn uuden kyselytutkimuksen tuloksiin; vertailua aiemman kyselyn tuloksiin tehdään kuitenkin siltä osin kuin samankaltaisia tuloksia on raportoitu Heiskasen ja Piispan (1998) raportissa. Apua ja tukea tarkastellaan erikseen parisuhteen ulkopuolisen väkivallan ja parisuhdeväkivallan yhteydessä.

Sosiaalisella tuella voidaan tarkoittaa monenlaista toimintaa. On tapana jakaa sosiaalinen tuki epäviralliseen ja viralliseen. Epävirallisella sosiaalisella tuella tarkoitetaan sellaista lähiyhteisön tarjoamaa tukea, jota antavat muut kuin julkiset viranomaiset tai kaupallisia palveluja tarjoavat organisaatiot. Tyypillisesti epävirallista sosiaalista tukea tarjoavat perhe, suku, ystävät, työtoverit ja muu lähiyhteisö. Epävirallinen tuki voi vaihdella käy-

tännöllisestä avusta henkiseen tukeen ja neuvontaan. Naisiin kohdistuvissa väkivaltatilanteissa epävirallinen sosiaalinen tuki voi tarkoittaa esimerkiksi tilapäisen majoituksen tarjoamista, lasten hoivaamista tai – kuten tyypillistä, ystävän tarjoamaa keskusteluapua. Aiemman tutkimuksen perusteella tiedetään, että epävirallisella sosiaalisella tuella on myönteisiä vaikutuksia väkivaltaa kohdanneiden naisten elämänlaatuun (ks. Goodkind ym. 2003, 347–351). Epävirallinen sosiaalinen tuki voikin olla huomattava resurssi silloin kun sitä on saatavilla. Vähemmän sen sijaan on tutkittu sitä, missä määrin perheessä tai lähisuhteessa esiintyvä väkivalta eristää perheenjäseniä sellaisesta lähiyhteisöstä, joka voisi tukea tarjota. On mahdollista, että väkivalta leimaa ja eristää väkivallan uhreja sellaisten sosiaalisten verkostojen piiristä jotka voisivat tarvittaessa sosiaalista tukea tarjota. Esimerkiksi Goodkind ym. (2003, 365–366) havaitsivat, että mitä useammin naiset olivat palanneet väkivaltaiseen parisuhteeseen kokemastaan väkivallasta huolimatta, sitä vähemmän he saivat tukea lähiyhteisöstään.

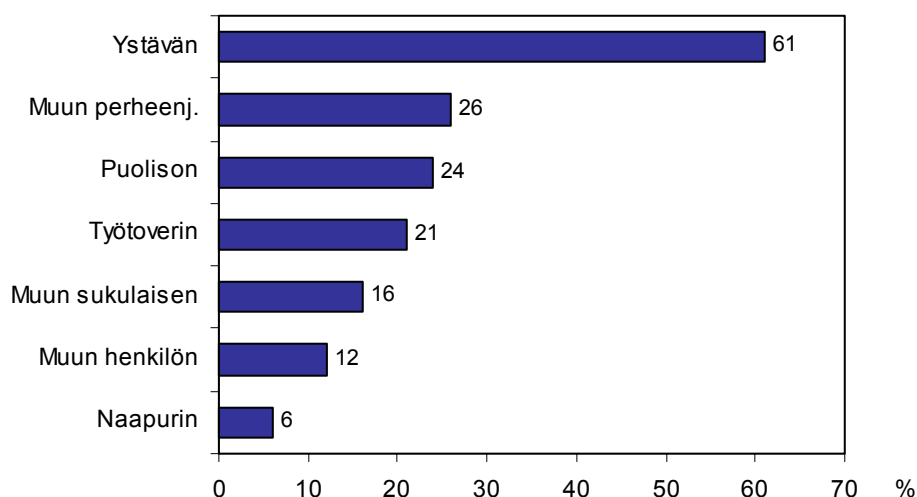
Virallista sosiaalista tukea väkivallan uhreille tarjoavat erilaiset palveluorganisaatiot. Tässä mielessä keskeisiä ovat ainakin poliisi ja monet sosiaali- ja terveystalvet. Vaikka väkivallan seurauksena syntyy huomattavan paljon avun tarvetta, vain osa väkivaltaa kohdanneista naisista hakee apua. Fugate ym. (2005) ovat tutkineet chicagolaisten väkivallan uhreiksi joutuneiden naisten ilmoittamia syitä, miksi eivät ole hakeneet väkivaltaan apua virallisilta tahoilta. Heidän havaintojensa mukaan syyt voidaan jakaa neljään ryhmään seuraavasti. Ensinnäkin saatetaan ajatella että *apu ei ole tarpeen* tai että siitä ei olisi hyötyä. Avun tarve liittyy usein väkivallan seurauksen vakavuuteen: jos vamma tai henkinen kärsimys koetaan lieväksi, apuakaan ei tarvita. Arvio avun tarpeesta liittyy myös arvioon palveluinsti-tuutioiden kyvystä ja halusta tarjota apua: omaan arvioon palvelun tarpeesta luultavasti vaikuttaa se, kuinka korkealle kynnyks palvelujen piiriin pääsemisestä on asetettu. Toiseksi yhdysvaltalaiset haastateltavat mainitsivat erilaisia hoitoon hakeutumisen *esteitä* kuten rahan tai vakuutuksen puuttuminen, ajan puute tai erityisesti perheväkivallassa se, että kumppani on estänyt hoitoon hakeutumisen. Lisäksi tutkijat luokittelivat tähän myös sosiaalisen eristäytymisen mukanaan tuomat esteet. Varsinkin perheväkivaltakokemukset saattavat eristää naiset sosiaalisesti, minkä seurauksena heillä ei ole halua tuoda kokemuksiaan käsiteltäväksi perheen ulkopuolelle. Väkivaltakokemukset koetaan vahvasti yksityisasioina, joissa ulkopuoliset eivät voi auttaa. Kolmantena syynä tutkijat mainitsevat uhrien *halun suojella kumppaniaan*. Jos väkivallan tekijänä on oma kumppani, saatetaan ajatella, että asian saattaminen viranomaisien tietoon merkitsisi suhteen päättymistä. Monissa tapauksissa naiset kuitenkin toivovat parisuhteen jatkumista, ehkä useistakin väkivaltakokemuksista huolimatta. Neljäntenä

syynä tuli vielä esiin naisten *epäluottamus* viranomaisia kohtaan. Tämä liittyi paitsi huonoihin kokemuksiin ylipäättään viranomaisten kyvystä auttaa myös siihen, että pelättiin väkivaltaa koskevien tietojen joutuvan muiden viranomaisten kuten poliisin tai lastensuojeluviranomaisten tietoon.

2 Apuun turvautuminen parisuhteen ulkopuolisissa väkivaltatapauksissa

Epävirallinen tuki

Väkivallan kohtaaminen on uhrin kannalta traumaattinen kokemus ja luultavasti yksi tehokkaimpia keinoja hallita väkivaltatapahtuman jälkeisiä negatiivisia psyykkisiä oireita on puhua kokemuksistaan joko läheisen ihmisen tai ammattiauttajan kanssa. Tutkimuksessamme kysyttiin, kenen kanssa vastaaja oli puhunut vakavimmasta kokemuksestaan parisuhteen ulkopuolisesta väkivallasta (ks. kuvio 6.1). Näyttää siltä, että näissä tapauksissa ystävän merkitys on erityisen suuri, sillä noin 60 % oli puhunut tapauksesta ystävän kanssa. Sen sijaan esimerkiksi puolison tai muun perheenjäsenen kanssa asiasta oli puhunut vain noin neljännes vastaajista. Tutkimuksissa on todettu, että väkivalta aiheuttaa naisissa monien muiden seurausten ohella sosiaalista eristäytymistä ja häpeän tunnetta (esim. Husso 2003; Piispa 2004, 57; Löbmann ym. 2003). Ehkä siksi väkivallasta puhutaankin mieluiten ensisijaisesti luotettavan ystävän kanssa.

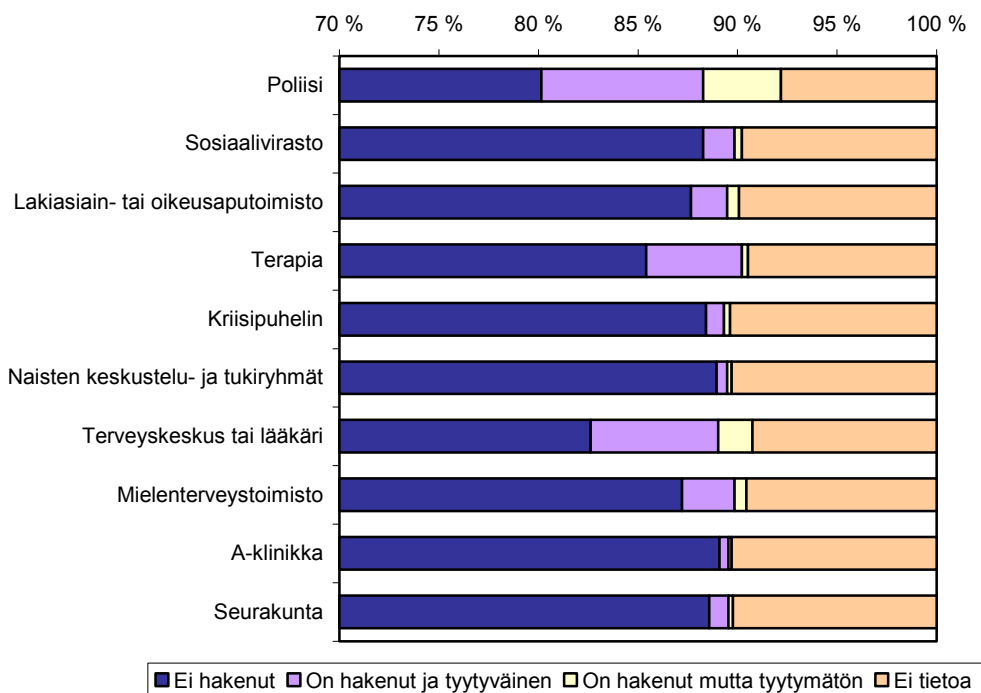

Kuvio 6.1 Puhuitko vakavimmasta (parisuhteen ulkopuolisesta) tapauksesta seuraavien henkilöiden kanssa (n=1 330)?

Julkisten palvelujen käyttö

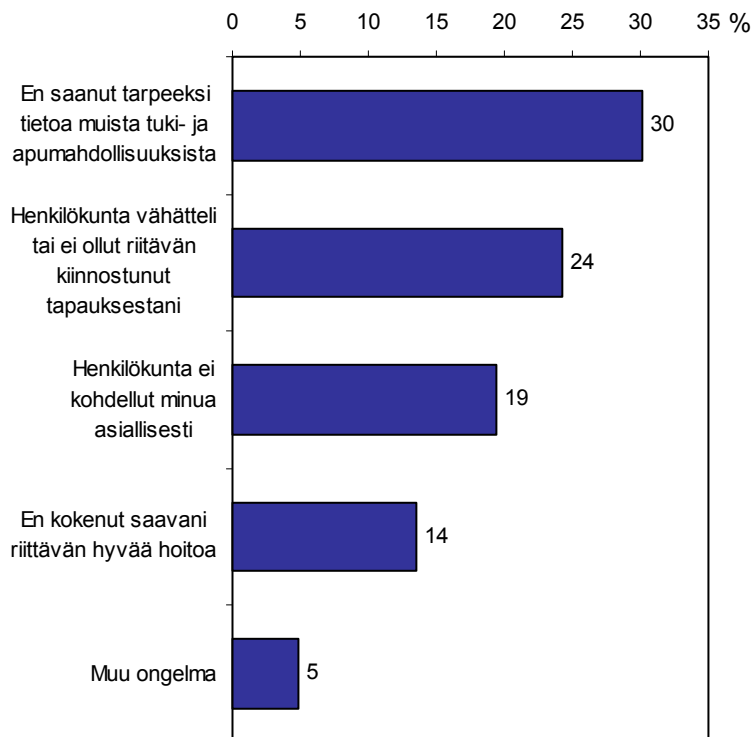
Missä määrin sitten vastaajat olivat hakeneet apua muilta julkisilta ja puoli-julkisilta palvelujen tarjoajilta? Oheisessa kuviossa (kuvio 6.2) on lueteltu laaja joukko erilaisia palveluja, joiden käyttöä vakavimman väkivallanteon yhteydessä kysyttiin. Ensinnä kiinnittyy huomio siihen, että valtaosa vakavimman väkivallanteon nimenneistä eivät olleet käyttäneet lainkaan yhteiskunnan tarjoamia tukipalveluja hyväkseen: 63 % muun kuin avio- tai avopuolison tekemän vakavimman väkivallanteon nimenneistä vastaajista ilmoitti, että ei ollut hakenut apua milteenkään taholta. Kun kysyttiin syytä olla hakematta apua, tärkeimpänä syynä mainittiin tavallisimmin se, että apua ei katsottu tarvittavan. Toiseksi tärkeimpänä syynä mainittiin teon vähäisyys ja kolmantena syynä häpeä. Listalla, jossa lueteltiin vastaajille kaikkiaan kahdeksan syytä olla hakematta apuaan (ks. liite 2) häpeän nouseminen kolmen tärkeimmän syyn joukkoon vahvistaa monia aiempia havaintoja siitä, että uhrin asemassa naiset syyllistävät helposti itseään.

Tavallisimmin vastaajat olivat käyttäneet poliisin palveluja (12 %), toiseksi useammin terveyspalveluja (8 %) ja kolmanneksi useammin terapiapalveluja (5 %). Lähes kaikki terapiapalveluja hakeneista olivat tyytyväisiä saamaansa palveluun. Sen sijaan terveyspalveluja hakeneista noin viidennes ilmoitti olevansa tyytymättömiä saamaansa palveluun ja peräti kolmannes poliisin palveluja hakeneista ilmoitti olevansa tyytymättömiä saamaansa palveluun. Yllättävää on, kuinka vähän väkivaltarikoksen uhriksi joutuneet naiset käyttävät hyväkseen esimerkiksi Kriisipuhelinta tai naisten keskustelu- ja tukiryhmiä. Selityksenä saattaa olla tämän tyyppisen väkivallan satunnaisuus ja näiden erityispalvelujen huono tuntemus. Yhden väkivaltatapauksen jälkeen ei vielä lähdetä hakemaan apua tällaisilta tahoilta. Lisäksi tulee muistaa, että erityisesti monilla pienillä paikkakunnilla tällaiset palvelut ja tukiryhmät puuttuvat kokonaan.

Kuvio 6.2 Hakiko vakavimman väkivaltatapauksen (muu kuin parisuhdeväkivalta) takia apua seuraavilta tahoilta ja oliko tyytyväinen saamaansa apuun, vakavimman teon nimenneet (n=1 330)?

Vakavimman väkivallanteon nimenneistä noin 35 % ilmoitti saaneensa fyysisen vamman. Näistä (n=464) 3,6 % joutui sairaalaan vammojensa vuoksi, 20 % kävi lääkärissä tai terveydenhoitajalla ja 14 % ilmoitti, että ei hakeutunut hoitoon, vaikka olisi ollut syytä niin tehdä. Terveyspalvelujen yhteydessä olisi periaatteessa mahdollista tukea väkivallan uhria muillakin tavoin kuin lääketieteellisen avun keinoin, esimerkiksi tukemalla henkisesti tai jakamalla tietoa muista tuki- ja apumahdollisuuksista. Kysyttäessä hoidossa esiintyneistä ongelmista havaittiin (ks. kuvio 6.3), että lähes kolmannes hoidossa olleista ei kokenut saaneensa tarpeeksi tietoa muista tukimahdollisuuksista ja noin neljänneksen mielestä hoitohenkilökunta vähätteli tapausta. Viidenneksen mielestä hoitohenkilökunta ei kohdellut vastaajaa asiallisesti hoidon yhteydessä. Hoidon laadusta esitettiin vähiten kritiikkiä, noin 14 % oli sitä mieltä, että ei saanut riittävän hyvää hoitoa.

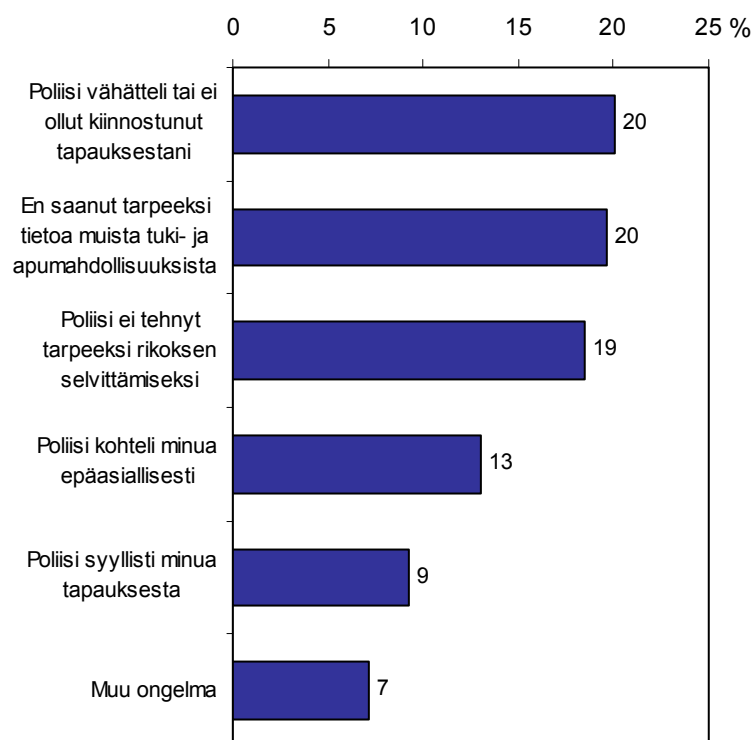
Kuvio 6.3 Esiintyikö hoidossa seuraavia ongelmia, vakavimman teon nimenneet, fyysisen vamman ilmoittaneet ja hoidossa olleet muun kuin parisuhdeväkivallan uhrin, kyllä-vastausten osuus (% , n=106)

Poliisille ilmoittaminen ja kokemukset poliisin toiminnasta

Valtaosa rikollisuudesta on piilorikollisuutta. Myös väkivaltarikollisuudesta vain pieni osa tulee poliisiin tietoon. Kun tarkastelemme aineistomme perusteella sellaista parisuhteen ulkopuolista väkivallantekoa tai sen uhkaa, jonka vastaajat olivat nimenneet vakavimmaksi (n=1 330) havaitsemme, että näistä 15 % oli ilmoitettu poliisille tai ne olivat muutoin tulleet poliisiin tietoon. Luultavasti näistä osa on koettu niin lieviksi, että poliisille ilmoittamista ei ole katsottu aiheelliseksi. Jos otamme näistä tapauksista erikseen vielä sellaiset, joissa oli seurauksena fyysinen vamma (n=464), näistäkin vain noin 23 % ilmoitetaan tai tulee muuten poliisiin tietoon.

Miten sellaiset vastaajat, joiden nimeämä vakavin väkivallanteko oli tullut poliisiin tietoon (n=184) sitten olivat kokeneet poliisin toiminnan? Vastaajia pyydettiin arvioimaan, esiintyikö poliisin toiminnassa kyselylomakkeessa lueteltuja ongelmia (ks. kuvio 6.4). Noin 20 % vastaajista oli sitä mieltä, että poliisi vähätteli tai ei ollut kiinnostunut tapauksesta tai että ei saanut riittävästi tietoa muista tuki- ja apumahdollisuuksista. Lähes yhtä moni oli sitä mieltä, että poliisi ei tehnyt tarpeeksi rikoksen selvittämiseksi.

Noin 13 % vastaajista koki poliisin toimineen epäasiallisesti ja noin 9 % koki poliisin syyllistäneen vastaajaa tapauksesta.

Kuvio 6.4 Esiintyikö poliisin toiminnassa seuraavia ongelmia, vakavimmiksi nimetyt ja poliisin tietoon tulleet tapaukset, kyllä-vastausten osuus (%; n=184)

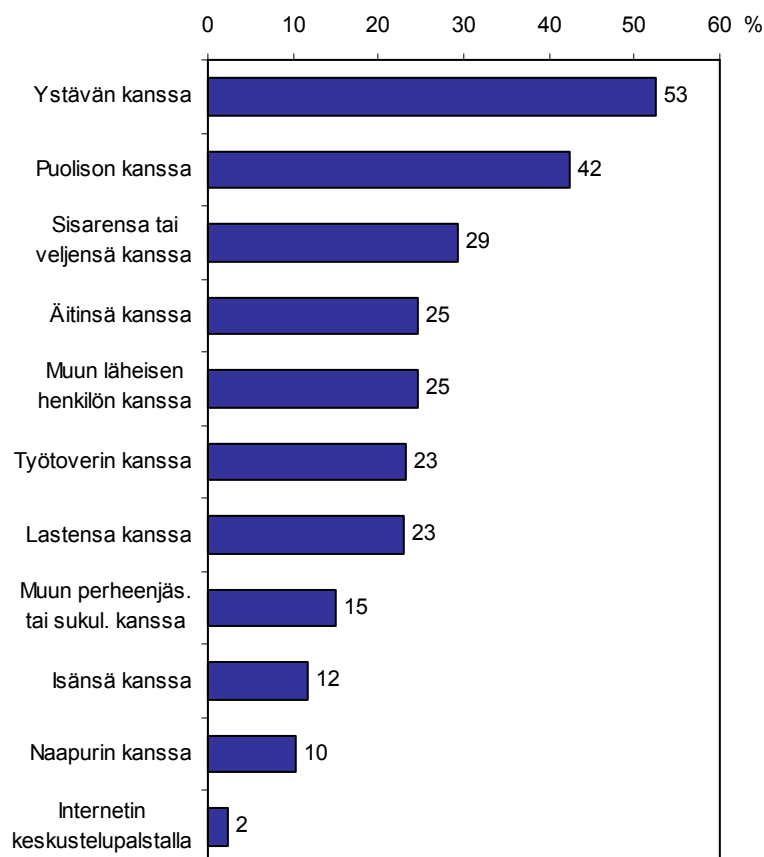
3 Apuun turvautuminen parisuhdeväkivallan yhteydessä

Edellä tarkasteltiin parisuhteen ulkopuolella tapahtuneen väkivallan yhteydessä saatua tukea ja apua. Seuraavassa samoja asioita katsotaan parisuhdeväkivallan yhteydessä. Aluksi tutkitaan epävirallista tukea ja apua sekä julkisten palvelujen käyttöä yleisesti vastaajan viimeksi kokemassaan väkivaltaisessa parisuhteessa. Sen jälkeen analyysiä tarkennetaan tutkimalla vastaajan vakavimmaksi nimeämän yksittäisen teon yhteydessä hoitoon hakeutumista, hoidosta saatuja kokemuksia sekä poliisille ilmoittamista ja poliisin toiminnasta saatuja kokemuksia. Jakson lopuksi tarkastellaan vielä vastaajien kokemuksia lähestymiskiellon käytöstä.

Epävirallinen tuki

Naiset voivat pyrkiä hallitsemaan toistuvaa parisuhdeväkivaltaa omassa elämässään periaatteessa kahdella tavalla: joko pyrkimällä aktiivisesti hakemaan apua lähisuhteen ulkopuolelta tai pyrkimällä sopeutumaan kumppaninsa väkivaltaiseen käyttäytymiseen (Waldrop & Resick 2004; Löbmann ym. 2003, 321–323). Aktiivinen tapa voi tarkoittaa vähintään sitä, että puhuu kokemastaan väkivallasta sosiaalisessa ympäristössään ja mahdollisesti sitäkin, että pyrkii pois väkivaltaisesta suhteesta. Passiivinen tapa taas tarkoittaa sitä, että parisuhdeväkivallan uhri pyrkii sopeutumaan kumppaninsa väkivaltaan ja muuttamaan omaa käyttäytymistään ja jopa ajatteluaan niin, että kykenisi hallitsemaan väkivaltaa synnyttäviä tilanteita. Passiivinen tapa pyrkii hallitsemaan (mentaalisesti) väkivaltaista elämäntilannetta johtaa helposti itsesytyksiin ja häpeään. Waldrop ja Resick havaitsivat, että useimmat naiset turvautuvat passiivisiin sopeutumistapoihin mutta saattavat aktivoitua toimimaan ja hakemaan apua silloin, kun väkivalta käy entistä toistuvammaksi ja vakavammaksi. Puhuminen naisten passiivisesta tai aktiivisesta tavasta pyrkii hallitsemaan parisuhdeväkivaltaa saattaa siten olla liian kategorisoivaa. Myös Piispa korostaa omien suomalaisia naisia koskevien havaintojensa pohjalta, että useimmat naiset pyrkivät hakemaan apua pitkään jatkuneeseen väkivaltaan parisuhteen ulkopuolelta (Piispa 2002; Piispa 2004, 55–56). Toisaalta on havaittu, että vakava parisuhdeväkivalta saattaa eristää sosiaalisesti, jolloin aktiivinen avun hakeminen voi olla vaikeaa (Goodkind ym. 2003).

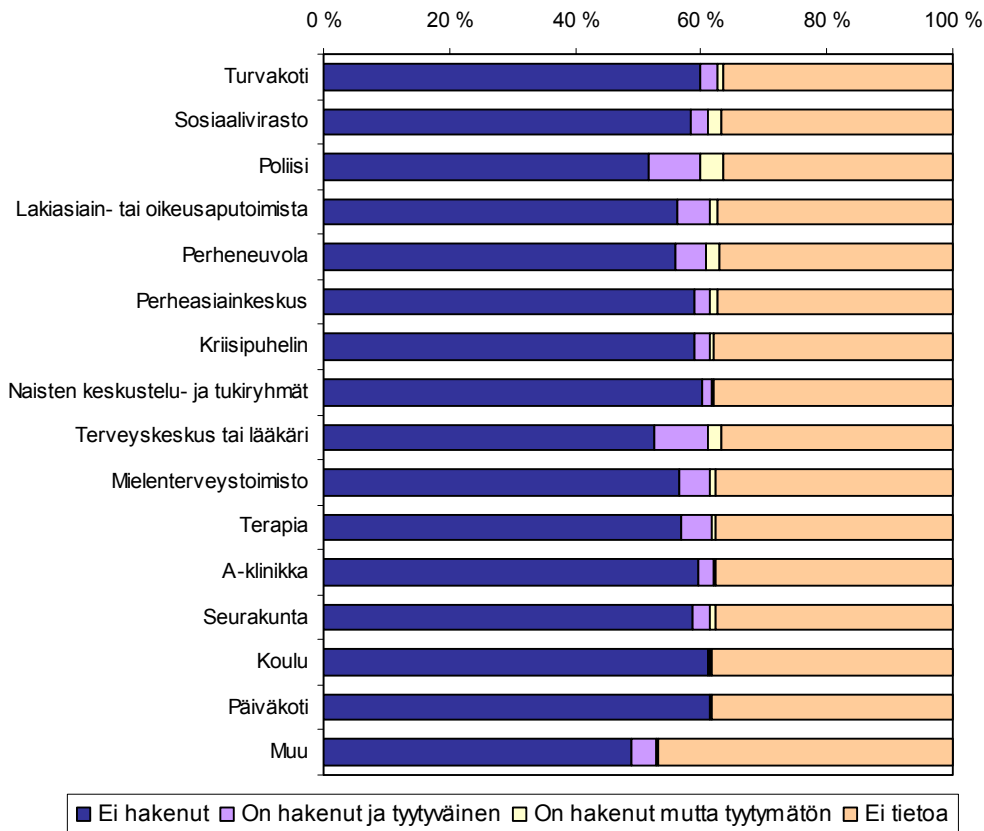
Omassa aineistossamme havaitsimme, että hiukan yli puolet parisuhdeväkivaltaa kokeneista oli ottanut asian puheeksi ystävän kanssa (ks. kuvio 6.5). Puolison kanssa keskustelleita oli noin 42 % (näin alhainen luku selittynee osittain sillä, että osa vastaajista on kokenut väkivaltaa entisessä parisuhteessaan ja kysymyksessä mainittu puoliso on saatettu ymmärtää koskemaan vain nykyistä puolisoa). Näiden jälkeen yleisimpinä keskustelukumppaneina tulevat läheiset sukulaiset tai muut läheiset ihmiset. Merkilepantavaa on se, että peräti 35 % parisuhdeväkivaltaa joskus kokeneista ei ollut koskaan puhunut asiasta kenenkään kanssa. Näistä tapauksista valtaosa on tosin lieviä väkivallantekoja sillä fyysisen vamman aiheuttaneista parisuhdeväkivaltatapauksista ilmoittaneista noin 92 % oli puhunut tapauksesta jonkun kanssa.

Kuvio 6.5 Kenen kanssa vastaaja on keskustellut parisuhdeväkivallasta, parisuhdeväkivaltaa kokeneet, kyllä-vastausten osuus (%; n=1 317)

Julkisten palvelujen käyttö

Parisuhdeväkivaltaan usein liittyvä uhrin pyrkimys salata ja jopa kieltää tapahtunut väkivalta itseltäänkin johtaa luonnollisesti siihen, että myös formaalin avun piiriin hakeudutaan tarpeettoman harvoin. Tutkimuksesamme tiedusteltiin, hakivatko parisuhdeväkivaltaa joskus kokeneet apua mm. sosiaali- ja terveystalvija tuottavilta tahoilta. Tahot, jotka kysymyksessä mainittiin, käyvät selville kuvioista 6.6.

Kuvio 6.6 Avun hakeminen eri tahoilta ja tyytyväisyys saatuun palveluun (%), parisuhdeväkivaltaa kokeneet (n=1 317)¹

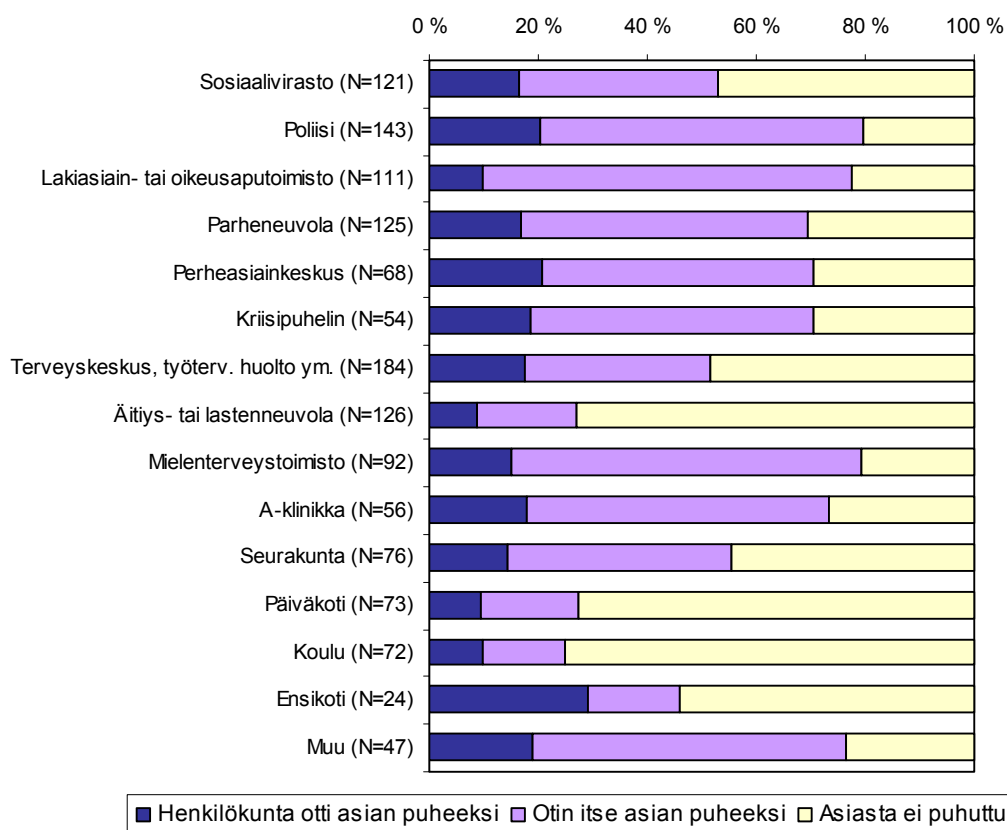
Ensinnäkin havaitsimme, että noin 34 % niistä, jotka olivat joskus kokeneet parisuhdeväkivaltaa, ilmoitti, että ei ollut hakenut apua miltään mainituilta tahoilta. Todellisuudessa luku on luultavasti huomattavasti tätäkin korkeampi sillä huomattava osa niistä, jotka olivat ilmoittaneet kokeneensa parisuhdeväkivaltaa entisessä tai nykyisessä parisuhteessaan, olivat jättäneet vastaamatta tähän kysymykseen (puuttuvien tietojen osuus on osiosta riippuen noin 40 %).

Toisaalta aineistosta voidaan myös laskea, että parisuhdeväkivaltaa joskus kokeneista noin 31 % oli hakenut apua joiltain kuviossa 6.6 mainituilta tahoilta. Tavallisimmin on haettu apua poliisilta (12 % parisuhdeväkivaltaa kokeneista), terveyskeskuksesta tai lääkäriltä (11 %), lakiasiain- tai oikeusaputoimistosta (6 %), perheneuvolasta (6 %), mielenterveystoimistosta (5 %) ja terapeutilta (5 %). Näistä tahoista eniten vastaajat olivat tyytyväisiä terveyskeskusten ja lakiasiain-toimistojen palveluihin (80 % palveluja käyttäneistä) kun taas kriittisimpiä oltiin perheneuvolan (tyytyväisiä 68 %)

¹ Parisuhdeväkivaltaa kokeneiden painotettu estimaatti (n=1 317) poikkeaa muutamalla tapauksella NN:n edellä kuvaamista luvuista (n=1 306). Tämä johtunee siitä, että N:n laskelmissa luvusta on poistettu muutamia vain henkistä väkivaltaa kokeneita.

ja poliisiin (tyytyväisiä 71 %) palveluihin. Lisäksi kannattaa panna merkille, että ne suhteellisen harvat, jotka ilmoittivat käyttäneensä sosiaaliviraston palveluja, olivat hyvin kriittisiä saamiaan palvelua kohtaan: vain 55 % ilmoitti olevansa tyytyväinen palveluun.

Tässä kohden voimme myös karkeasti verrata vuoden 1997 tutkimuksen ja tämän tutkimuksen tuloksia. Kun uuden aineiston perusteella apua oli joltain taholta hakenut siis 31 % parisuhdeväkivaltaa joskus kokeneista, vuonna 1997 heitä oli 26 % (Heiskanen & Piispa 1998, 142). Ero on tilastollisesti merkitsevä ja viittaa siis siihen, että apua haetaan entistä aktiivisemmin. Jatkotutkimusten tehtäväksi jää tarkemmin selvittää, mistä tämä muutos johtuu. Kysymys saattaa olla ensinnäkin siitä, että kynnyks hakeutua tuen piiriin on madaltumaan päin. Parisuhdeväkivallasta on viime vuosina puhuttu enemmän kuin aiemmin ja naisten tietoisuus asemastaan väkivallan uhrina on lisääntynyt. Toiseksi voi olla kysymys siitä, että hoitoa ja tukea on tarjolla entistä enemmän. Kolmanneksi, on mahdollista, että väkivallan luonne on muuttunut vakavammaksi, jolloin hoidon tarvekin olisi lisääntynyt. Tosin viimeksi mainitusta ei ole tämän tutkimuksen perusteella näyttöä: pikemminkin väkivalta näyttää olevan lievenemään päin (ks. luvut 3 ja 4 tässä julkaisussa).

Kuvio 6.7 Perheväkivallan tulo puheeksi julkisia palveluja tarjoavilla tahoilla, % niistä, jotka ovat ilmoittaneet asioineensa kyseisillä tahoilla

Perheväkivalta on arka aihe sekä uhrin että tekijän kannalta. Puhumattomuuden muuri saattaa näin ylläpitää väkivallan jatkumista. Lisäksi voidaan kysyä, miten arka aihe se on julkisia palveluja tuottavien viranomaisten tai vapaaehtoistyötä tekevien järjestöjen kannalta. Tulisiko viranomaisten nähdä herkemmin väkivallan merkit ja tarvittaessa ottaa asia puheeksi rohkeammin? Tutkimuksessamme kysyttiin, missä määrin ja kenen toimesta väkivalta otettiin puheeksi tilanteissa, joissa parisuhdeväkivaltaa kokee neet naiset olivat asioineet esimerkiksi eri sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottajien kanssa niihin aikoihin, kun olivat kokeneet väkivaltaa (kuvio 6.7).

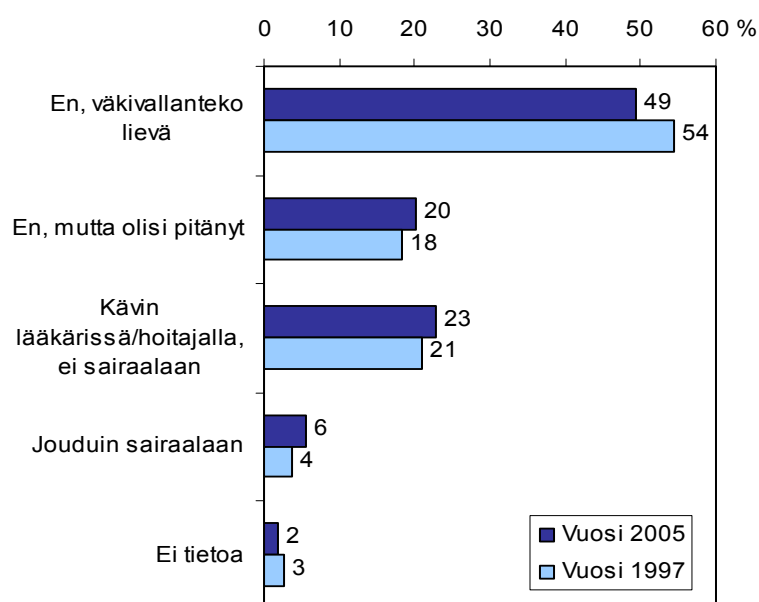
Näyttää ensinnäkin siltä, että väkivallasta puhutaan erityisen harvoin silloin, kun on kyse lasten palveluja tarjoavista tahoista: äitiys- ja lastenneuvolasta, päiväkodista tai koulusta. Näillä tahoilla asioineista vain noin 20 % on puhunut väkivallasta. Yhtenä syynä tähän saattaa olla se, että lastensuojelun tarve voisi näissä keskusteluissa nousta esille. Monille vanhemmille jo sen mahdollisuuden nouseminen esille, että lastensuojelutoimenpiteisiin voisi olla tarvetta, saattaa tuntua varsin nöyryyttävältä. Toisaalta myös viranomaisten kannalta perheväkivallasta puhuminen saattaa tuntua kiusalliselta erityisesti jos perheessä on lapsia, jotka saattaisivat olla suojelun tarpeessa. Viranomaisen näkökulmasta saattaa olla helpompi jättää käsittelemättä vaikea aihe, jonka asiakas saattaisi lisäksi kokea loukkaavana.

Toiseksi kuvioista 6.7 voi havaita, että kaikki palvelujen tarjoajat ovat olleet varsin passiivisessa roolissa silloinkin kun väkivalta on tullut puheeksi. Erityisen kiinnostavaa tämä passiivisuus on esimerkiksi sellaisten viranomaisten tapauksessa, joilla pitäisi olla hyvä mahdollisuus havaita väkivallan läsnäolo. Tällaisia lienevät etenkin terveyskeskusten henkilökunta, poliisi, perheneuvoloiden henkilökunta, mielenterveystoimistojen henkilökunta jne. Se että väkivallan ottaminen puheeksi jää näilläkin tahoilla näin selvästi asiakkaiden itsensä vastuulle kertoo omalla tavallaan parisuhdeväkivallan ympärillä vallitsevasta puhumattomuuden kulttuurista. Ilmeisesti väkivalta koetaan vahvasti ”yksityisasiaksi”, johon viranomaiset katsovat voivansa puuttua vasta aloitteen tultua asiakkailta itseltään. Kysymys saattaa myös olla siitä, että väkivalta yksinkertaisesti sivuutetaan muiden ”tärkeämpien” teemojen alle. Esimerkiksi Keskinen on havainnut, että perheneuvoloiden asiakastyössä miesten naisiin kohdistama väkivalta jää helposti perinteisten perhettä rakentavien diskurssien varjoon (Keskinen 2005).

Hoitoon hakeutuminen vakavimman teon yhteydessä

Edellä on tarkasteltu sellaisten naisten apuun turvautumista yleisesti, jotka ovat joskus joutuneet parisuhdeväkivallan kohteeksi. Seuraavassa katsotaan erityisesti vastaajan määrittelemää viimeisen väkivaltaisen parisuhteen yksittäistä vakavinta väkivallantekoa ja tarkastellaan nimenomaan tämän teon yhteydessä kokemuksia hoidosta ja poliisiin toiminnasta.

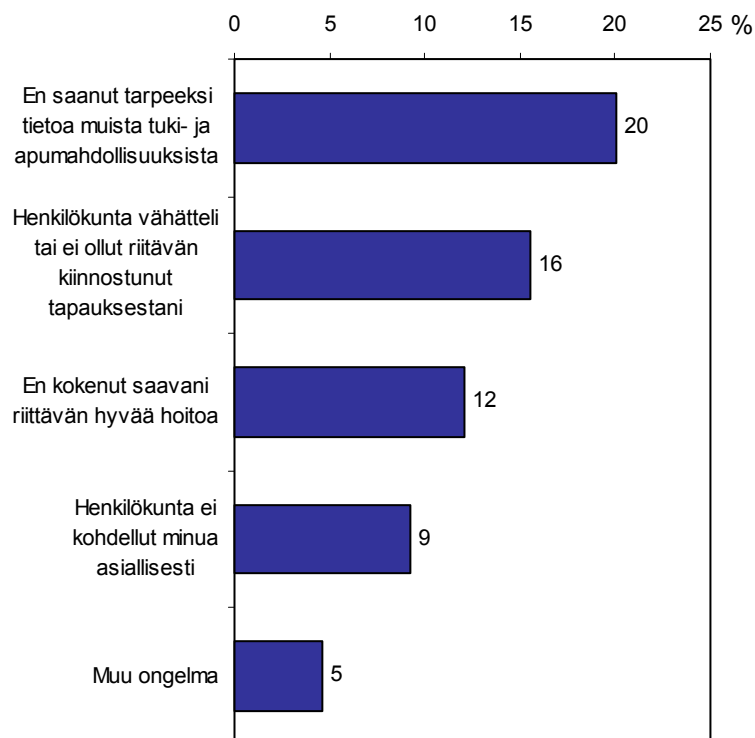
Katsotaan ensin hoitoon hakeutumista vuoden 2005 tietojen osalta. Vakavimmaksi teoksi nimetyistä teoista 63 prosentissa uhri ilmoitti saaneensa jonkinasteisen fyysisen vamman, valtaosassa näistä olivat kysymyksessä mustelmat tai ruhjeet. Näistä kaikista fyysisen vamman aiheuttaneista tapauksista noin puolessa uhri ei hakeutunut hoitoon, koska piti tapausta siinä määrin lievänä, ettei hoitoon hakeutuminen ollut tarpeen (ks. kuvio 6.8). Lisäksi noin 20 % fyysisen vamman saaneista ilmoitti, ettei hakeutunut hoitoon vaikka jälkikäteen ajatellen niin olisi pitänyt tehdä. Kaikkiaan siis hoitoa sai vajaat 30 % fyysisen vamman saaneista. Kuvioon on merkitty vastaavat tiedot myös vuoden 1997 aineiston pohjalta (Heiskanen & Piispa 1998, 139). Näyttää siltä, että hoitoon hakeutuminen olisi jonkin verran lisääntynyt sitten edellisen tutkimuksen tietojen. Niiden osuus, jotka eivät ole hakeutuneet hoitoon, koska ovat arvioineet vammat lieviksi, on laskenut tilastollisesti merkitsevästi. Kysymys saattaa olla joko vammojen vakavoitumisesta, hoitoon hakeutumisen kynnyksen mataloitumisesta tai näistä molemmista seikoista.

Kuvio 6.8 Parisuhdeväkivallassa hoitoon hakeutuminen vakavimman tapauksen yhteydessä (%), fyysisen vamman ilmoittaneet, vuosina 2005 (n=609) ja 1997 (lähde: Heiskanen & Piispa 1998, 139)

Edellä havaittiin, että parisuhdeväkivallasta puhuminen saattaa olla vaikeaa paitsi uhreille ja tekijöille myös palveluja tuottavalle henkilökunnalle. Kun kysymystä tarkennetaan vakavimpaan väkivallantekoon, josta on aiheutunut fyysinen vamma ja jonka vuoksi uhri on hakeutunut hoitoon (n=174), kuva hiukan muuttuu. Nimittäin näistä tapauksista noin kolmanneksessa henkilökunta on ottanut väkivallan puheeksi, noin kolmanneksessa uhri itse on ottanut asian puheeksi ja noin neljänneksessä väkivallasta ei puhuta (puuttuvia tietoja noin 5 %).

Miten sitten hoitoon hakeutuneet kokivat saamansa hoidon ja mahdolliset puutteet siinä (ks. kuvio 6.9)? Asiallisuus tai varsinaisen hoidon laatu saivat osakseen vähiten kritiikkiä. Hiukan enemmän sen sijaan havaittiin henkilökunnan vähätelleen tai olleen liian vähän kiinnostuneita tapauksesta. Suurin kritiikin aihe koski kuitenkin sitä, että uhrin ei kokeneet saaneensa riittävästi tietoa muista tuki- ja apumahdollisuuksista. Kun vielä erikseen kysyttiin, ohjasiko henkilökunta vastaajan muiden ammattiauttajien puoleen (kuten perheneuvola, turvakoti tai sosiaalityöntekijä), kaksi kolmannesta vastaajista ilmoitti, että ei ohjannut. Aivan ilmeisesti terveydenhuoltoon kaivattaisiin koordinoitumpaa jälkihoitoa parisuhdeväkivallan uhreille.

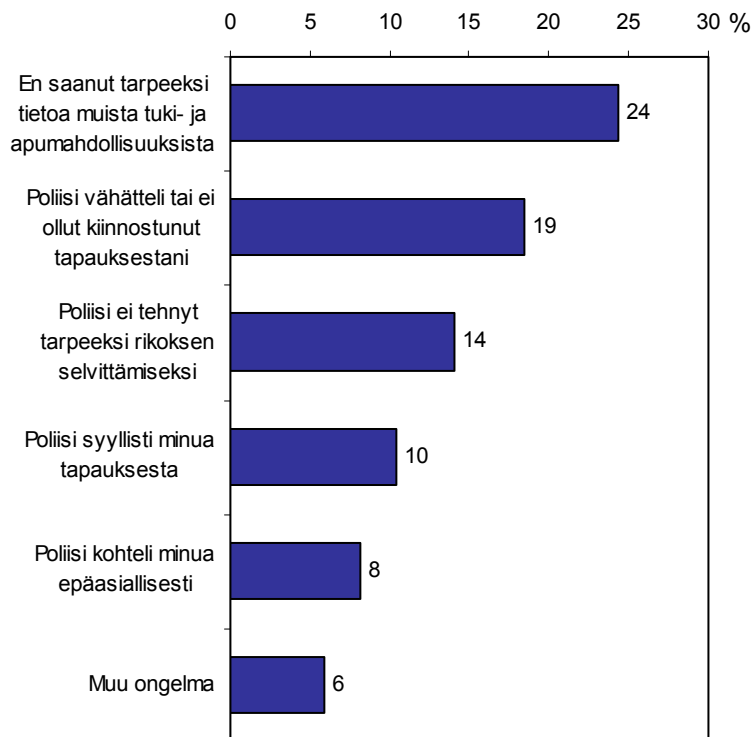

Kuvio 6.9 Esiintyikö hoidossa seuraavia ongelmia vakavimman parisuhdeväkivaltatapauksen yhteydessä, fyysisen vamman ilmoittaneet ja hoidossa olleet, kyllä-vastausten osuus (% , n=174)

Poliisille ilmoittaminen ja kokemukset poliisin toiminnasta vakavimman teon yhteydessä

Tarkastellaan edelleen parisuhdeväkivaltaa kokeneiden vastaajien viimeisen väkivaltaisen parisuhteen vakavinta väkivallantekoa, jossa seurauksena oli fyysinen vamma (n=609). Näistä vastaajat olivat ilmoittaneet poliisille 13 % tapauksista, 4 % oli tullut muuten poliisiin tietoon (tieto puuttuu 2 % tapauksista). Luvut vastaavat melko tarkkaan vuoden 1997 havaintoja (ks. Heiskanen & Piispa 1998, 139). Voi siis sanoa, että yli 80 % fyysisen vamman aiheuttaneista vakavimmista parisuhdeväkivaltatapauksista jäi piilorikollisuudeksi. Kun poliisilta piiloon jääneiden tapausten kohdalla kysyttiin, miksi ilmoitus jätettiin tekemättä, tärkeimpinä syinä esitettiin, että vastaaja halusi unohtaa tapahtuman, tapausta pidettiin liian vähäpätöisenä tai että ei halunnut poliisiin puuttuvan asiaan. Näiden vastausvaihtoehtojen nouseminen kuvastaa hyvin sitä, kuinka poliisin mukaantulo parisuhdeväkivaltatilanteisiin koetaan helposti vaikeaksi, koska se mahdollisesti aiheuttaa lopullisen välirikon kumppaneiden välille. Väkiältä halutaan pitää mahdollisimman pitkään ”yksityisasiana”, naiset suojelevat väkivaltaista kumppaniaan ja koko perhettä poliisin väliintulolta, jonka saatetaan pelätä johtavan koko perhettä koskeviin seuraamuksiin, kuten lastensuojeluviranomaisten toimiin.

Kuinka ne vastaajat, joiden vakavin tapaus tuli poliisiin tietoon, kokivat poliisin toimineen tutkinnan aikana (ks. kuvio 6.10)? Yleisin ongelma näytti olevan sama kuin terveydenhuollonkin tapauksessa: noin neljännes uhreista koki, että ei saanut tarpeeksi poliisilta tietoa muista apu- ja tukimahdollisuuksista. Kun erikseen kysyttiin, ohjasiko poliisi muiden ammattiauttajien luokse, vain noin 16 % vastasi kysymykseen myönteisesti (puuttuvia tietoja 12 %). Lisäksi kannattaa huomata, että lähes viidennes vastaajista ilmoitti poliisiin suhtautuneen vähättelevästi tapaukseen ja 14 % oli sitä mieltä, että poliisi ei tehnyt tarpeeksi rikoksen selvittämiseksi.

Kuvio 6.10 Esiintyikö poliisin toiminnassa seuraavia ongelmia, vakavimmat poliisin tietoon tulleet parisuhdeväkivaltatapaukset, kyllä-vastausten osuus (%; n=135)

Tutkimuksessa kysyttiin lisäksi, tuliko vastaajan vakavimmaksi kokemasta parisuhdeväkivaltatapauksesta oikeusjuttu ja jos tuli niin millaisia rikosoikeudellisia seuraamuksia tekijälle aiheutui. Taulukossa 6.1 on esitetty vastausten jakaumat niiden vastaajien osalta, jota olivat ilmoittaneet tapauksen poliisille tai tapaus oli tullut muuten poliisin tietoon (n=102, kysymys on tyypiltään sellainen, jossa vastaaja on voinut valita useamman vaihtoehdon).

Taulukko 6.1 Vakavimpien poliisin tietoon tulleiden parisuhdeväkivaltatapausten eteneminen rikosoikeusprosessissa (n=102), monivastausvaihtoehtojen jakaumat

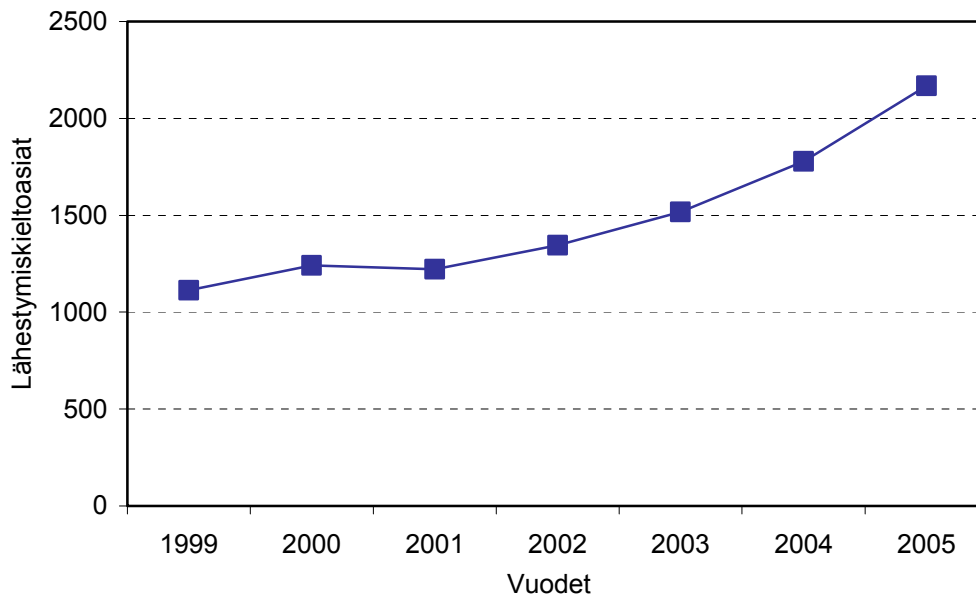
	Vastausten määrä	% vastauksista	% tapauksista
Käsittely ei edennyt poliisia pidemmälle	49	56	61
Syyttäjä teki syyttämättäjättämispäätöksen	1	1	1
Vedin jutun itse pois	14	15	17
Tuomittiin sakkoa	16	18	19
Tuomittiin yhdyskuntapalvelua	1	1	1
Tuomittiin ehdollinen vankeusrangaistus	4	5	5
Tuomittiin ehdoton vankeusrangaistus	0	0	0
Miestä ei tuomittu	3	3	4
Käsittely on vielä kesken	1	1	1
Yhteensä	89	100	100

Näyttää siltä, että yli puolessa tapauksista käsittely ei ollut edennyt poliisitutkintaa pidemmälle. Kuitenkin vain yhdessä tapauksessa vastaaja ilmoitti syyttäjän tehneen syyttämättäjättämispäätöksen ja vain 14 tapauksessa vastaaja ilmoitti vetäneensä jutun itse pois. Näyttää siltä, että varsin suuressa osassa tapauksista esitutkinnassa löytynyt näyttö on jäänyt liian vähäiseksi syytteen nostamista ajatellen. Rangaistukseen päätyneistä tapauksista suurimmassa osassa oli määrätty sakkoa. Kyselylomakkeessa tiedusteltiin erikseen myös sitä, käsiteltiinkö tapausta rikosasioiden sovittelussa. Poliisin tietoon tulleista 102 tapauksesta kaikkiaan yhdeksän päättyi sovitteluun.

4 Kokemuksia lähestymiskielloista

Rikoksen uhrin asemaa on pyritty parantamaan myös vuonna 1999 voimaan astuneella lailla lähestymiskiellosta, jota on täydennetty vuoden 2005 alusta siten, että lähestymiskielto voidaan määrätä myös perheen sisäisenä lähestymiskieltona. Lain tarkoitus on ”ehkäistä rikoksia ennalta ja parantaa mahdollisuuksia puuttua vakavaan häirintään. Lähestymiskielto tarkoittaa, että henkilön hengen, terveyden, vapauden tai rauhan suojaamiseksi voidaan jotakuta toista kieltää ottamasta häneen yhteyttä. Lähestymiskielto voidaan määrätä myös silloin, kun kiellosta suojattava ja kieltoon määrättävä henkilö asuvat samassa asunnossa.” (Lähestymiskielto 2006.) Tyypillisiä tapauksia, joissa lähestymiskielloa voidaan käyttää, ovat entisen puolison tai asuinkumppanin häirintä yhteydenotoin tai vierailuyrityksin (emt.). Lähestymiskielloa voidaan hakea joko poliisilta tai suoraan käräjäoikeudelta, suullisesti tai kirjallisesti. Lähestymiskielto voidaan määrätä myös heti voimaan tulevana väliaikaisena lähestymiskiellona, jolloin määräyksen antaa päällystään kuuluva poliisi tai syyttäjä. Perheen sisäinen lähestymiskielto tuleekin usein määrättäväksi tällaisena heti voimaan tulevana väliaikaisena kieltona poliisin päätöksellä. Tyypillinen tilanne on sellainen, jossa ”poliisi on poistanut uhkaavasti käyttäytyneen henkilön kotoaan ja ottanut hänet säilöön ja rikoksen uhka on todennäköinen vielä säilöstä poistamisen jälkeenkin” (emt.).

Poliisin kirjaamien lähestymiskieltohakemusten kehitys maassamme on ollut nouseva: lain voimaantulovuonna kirjattiin kaikkiaan hieman yli tuhat lähestymiskieltoasiasia, viime vuonna määrä kohosi jo yli kahden tuhannen (ks. kuvio 6.11). Vuonna 2005 poliisi käsitteli kaikkiaan 120 perheensisäistä lähestymiskieltoasiasia, joista heti voimaantulevia väliaikaisia lähestymiskieltoja oli noin puolet.

Kuvio 6.11 Lähestymiskieltoasiat 1999–2005 (lähde: Tilastokeskus, StatFin)

Tutkimuksessamme kysyttiin vastaajilta kokemuksia lähestymiskieltojen käytöstä. Aineistomme kaikista vastaajista ($n=4\ 464$) 43 ilmoitti hakeneensa joskus lähestymiskiellon. Heistä 16 oli saanut väliaikaisen poliisin antaman lähestymiskiellon ja 14 oli saanut sen tuomioistuimelta. Kuudella vastaajalla käsittely oli kesken ja seitsemän ilmoitti, että oli saanut hakeukseensa kieltävän päätöksen. Niissä 43 tapauksessa, joissa lähestymiskieltoa oli haettu, 13 tapauksessa mies, jolle lähestymiskieltoa haettiin, oli entinen tai nykyinen puoliso. Noin kolmanneksessa lähestymiskieltoa hakeneista tapauksista lähestymiskieltoa oli vastaajien mukaan rikottu. Näistä noin puolet oli ilmoitettu poliisille.

Lähteet

- Fugate, M., Landis, L., Riordan K., Naureckas, S. & Engel B. (2005). Barriers to Domestic Violence Help Seeking. *Violence Against Women* 11 (3): 290–310.
- Goodkind J.R., Gillum, T., Bybee, D. & Sullivan C.M. (2003). The Impact of Family and Friends' Reactions on the Well-Being of Women with Abusive Partners. *Violence Against Women* 9 (3): 347–373.
- Heiskanen, M. & Piispa L. (1998). Usko, toivo, hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Tilastokeskus, oikeus 1998:12, SVT. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Helsinki.
- Husso, M. (2003). Parisuhdeväkivalta. Lyötyjen aika ja tila. Tampere: Vastapaino.
- Kaukinen, C. (2004). The Help-Seeking Strategies of Female Violent-Crime Victims. The Direct and Conditional Effects of Race and the Victim-Offender Relationship. *Journal of Interpersonal Violence* 19 (9): 967–990.
- Keskinen, S. (2005). Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuolivalta ja kielelliset käytännöt. Sähköinen väitöskirja. Acta Electronica Universitatis Tampensis 431. <http://acta.uta.fi>. (luettu 6.6. 2006)
- Lähestymiskielto (2006). Oikeusministeriö ja sisäasiainministeriön poliisiosasto. Luettavissa www-muodossa: [http://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/ExternalFiles/lahestymiskielto-suomi2005/\\$file/lahestymiskielto-suomi2005.pdf](http://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/ExternalFiles/lahestymiskielto-suomi2005/$file/lahestymiskielto-suomi2005.pdf) (luettu 5.5. 2006).
- Löbmann, R., Greve, W., Wetzels P. & Bosold C. (2003). Violence Against Women: Conditions, Consequences, and Coping. *Psychology, Crime & Law* 9 (4): 309–331.
- Piispa M. (2002). Complexity of Patterns of Violence Against Women in Heterosexual Partnerships. *Violence Against Women*. 8 (7); 873–900.
- Piispa, M. (2004). Väkivalta ja parisuhde. Nuorten naisten kokeman parisuhdeväkivallan määrittely surveytutkimuksessa. Tilastokeskus, tutkimuksia 241, Helsinki.
- Tilastokeskus: StatFin-tilastopalvelu.
<http://statfin.stat.fi/statweb/start.asp?LA=fi&DM=SLFI&lp=catalog&clg=oikeus>
- Waldrop, A. & Resick P. (2004). Coping Among Adult Female Victims of Domestic Violence. *Journal of Family Violence* 19 (5): 291–302.